

Zitierhinweis

Hlaváček, Ivan: Rezension über: Grischa Vercamer, Hochmittelalterliche Herrschaftspraxis im Spiegel der Geschichtsschreibung. Vorstellungen von „guter“ und „schlechter“ Herrschaft in England, Polen und dem Reich im 12./13. Jahrhundert, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2020, in: Český časopis historický, 2021, 3, S. 710-712, <https://recensio-stag.lorax.syslab.com/r/2deecc3df8474fb0b74f6d9b4d982d23>

český časopis historický

copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a-63a UrhG) zulässig.

myšlení ve východoněmeckém dějepisectví a mohou sloužit pro poznání jednotlivých proudů marxistického dějepisectví druhé poloviny 20. století. Zároveň jsou dokladem skutečnosti, že marxistická medievistika nepředložila svébytný koncept feudalismu, a to na rozdíl například od konceptu německé reformace jako raně buržoasní revoluce – bez ohledu na to, že tento koncept nakonec zcela zkrachoval (Müller-Mertens k němu přispěl v tomto souboru publikovanou studií *Zu den Aufgaben der frühbürgerlichen Revolution in Deutschland und der Rolle des Königtums*).

Martin Nodl

Grischa VERCAMER

Hochmittelalterliche Herrschaftspraxis im Spiegel der Geschichtsschreibung. Vorstellungen von „guter“ und „schlechter“ Herrschaft in England, Polen und dem Reich im 12./13. Jahrhundert

(= Deutsches Historisches Institut
Warschau. Quellen und Studien 17)
Wiesbaden, Harrassowitz Verlag 2020,
XII+792 s., ISBN 978-3-447-11354-0.

Nejmladší z německých historických ústavů v zahraničí se tu prezentuje nejen co do počtu stran impozantním medievistickým počinem, který si zaslouží obecnější pozornost. U německých disertací a ovšem tím spíš habilitací jako je tato (podaná ve frankfurtskooderské Viadrině), to již nepřekvapuje, naopak. Ostatně je třeba konstatovat, že je nutno dělit více než dvěma, jelikož zhruba polovinu knihy tvoří jakýsi kritický registář k v textu interpretovaným partiím vybraných kronikářských děl (je-li možno tohoto výsostně diplomatického termínu použít na prameny vyprávěcí; blíže o tom

závěrem), která byla předmětem Vercamery pozornosti. A k tomu je třeba ještě připočít více než sedmdesátistránkové seznamy pramenů a literatury i obecný rejstřík, k nimž lze uvést několik poznámek.

Z českého úhlu pohledu lze konstatovat, že autor reflektuje i některé české práce (Marie Bláhová či Robert Antonín, i když by se hodily i některé další stati, tak zejména Dušana Třeštika); z obecného pohledu pak však postrádám obě základní kompendia věnovaná středověkému kronikářství, totiž Wolfem a Ottem zpracovanou příručku středověkých kronik z roku 2016 či anglickou Encyklopedii středověkých kronik 2010, které by mohly poněkud odlehčit i seznamu prací.¹

Zdánlivě do očí bijící heterogennost – v podstatě kartotéka excerpovaného pramenného materiálu – byla ale autorem volena záměrně, aby bylo možno poukázat na to společně v oné různorodosti, která vyrůstala z rozličných historických předpokladů a podmínek. Ale je třeba už zde zkorrigovat poněkud název knihy, neboť na s. 71 autor výslovně hovoří o tom, že nejde o dvě století, ale o období, které je „vědomě omezeno na 12. a počátek 13. století“, což ovšem zřetelně posouvá perspektivu práce. Je dlužno podotknout, že podstata se ale nemění, i když by jistě byly k vybrání i jiné kroniky. Vercamer vychází v otázce vlády z Weberových sociologických tezí o třech druzích vlády: legální, charismatické a tradiční, které je třeba brát s rezervou, neboť se různě prolínaly. Tradiční vláda pochází dle Verca-

1 Gerhard WOLF – Norbert H. OTT (edd.), *Handbuch Chroniken des Mittelalters*, Berlin 2016 (srovnej rec. ČČH 114, 2016, s. 1125–1127); Raymond Graeme DUNPHY (ed.), *The encyclopedia of the medieval chronicle*, Leyden 2010.

mera ze starobylých řádů a hierarchií („*auf altershergebrachten Ordnungssystemen und Hierarchien*“), podle níž si kolektivní paměť na vládu prostě „zvykla“ atd. (s. 13). To, že k vládě se dospívalo zejména různě odstupňovaným násilím, které použil charismatický vládce či jeho předchůdce (jak jinak by se k té moci dostal?), aby pak přešel nějakým způsobem do legální či tradiční vlády (třeba v další generaci), je, myslím, nabitelné a není třeba o tom diskutovat, neboť doba 12. a 13. století má ten více či méně drsný začátek zpravidla již dávno za sebou (a to i pokud jde o tzv. „novou“ křesťanskou Evropu), i když její *origines* kronikáři různým způsobem reflektují či přizpůsobují svému (často historiky vykonstruovanému) pojetí. Jinými slovy tedy vlastně deformují podle toho, jak si stojí se svým nejbližším mocipánem a ovšem leckdy i chleboďárcem.

To by ovšem znamenalo doslova bezbřehost, a tak Vercamer provedl (s výjimkou Polska) užší, do značné míry nutný výběr. Ten byl u polských reprezentantů jednoduchý, neboť nebylo z čeho vybírat. Stáli tu k dispozici pouze dva autoři: Gallus Anonymus a Vincenc Kadlubek. U autorů „říšských“ byl výběr náročnější a los padl na Otu z Freisingu společně s Rahewinem a Historii Welforum. Nejtěžší rozhodování bylo nepochybně u kronik anglických, kde z celé řady možností došlo na Viléma z Malmesbury a Rogera z Howdenu. Z kvantitativní rozdílnosti nabízeného materiálu ovšem vyplývá řada specifik; zejména se to týká právě Polska, jehož historie, a to především vnitřní (tedy její znalost), je pro uvedenou dobu budována v podstatě jen na základě sdělení těchto dvou reprezentantů; tím samozřejmě nemíním marginalizovat četné pro poznání polských dějin důležité zmínky vyprávěcích kronikářských děl ci-

zích včetně našeho Kosmy. V obou dalších teritoriích je ovšem situace výrazně odlišná. To sice vyžaduje pro Vercamerovy komparativisticky založené výzkumy jistou zdrženlivost, v podstatě je ale neruší.

Vercamer kladé všem výše uvedeným dílům stejné otázky, vyžadující podle možností konkrétní a vzhledem ke sledovaným objektům pokud možno anonymizované odpovědi, které by měly odhlížet (i když to ovšem nejde beze zbytku) od konkrétních jmen a vlastně i od konkrétních situací či okolností. Tomu ale předchází poměrně zevrubná charakteristika využívaných děl jako svébytných celků. Z čehož vyplývá i konkrétní postavení jejich tvůrců (pokud ovšem lze) v té které společnosti včetně jejich vztahu k příslušnému konkrétnímu panovníkovi a v důsledku toho i k míře vypovídací schopnosti. Protože ale kronikáři samozřejmě nepsali podle konkrétního jednotného schématu a každý měl svůj subjektivní cíl, je pochopitelné, že jejich výpovědi jsou různě „šťavnaté“, případně pro některé otázky Vercamerova „dotazníku“ i zcela nulové. I když někdy i z příslušného mlčení lze nějakou bazální odpověď alespoň vytušit, což vše ovšem vypovídá i o kronikáři samotném.

Pro čtenářovu představu je třeba oněch osm základních otázek „dotazníku“ uvést. Aby nedošlo k případnému posunu v interpretaci jejich významu, dovolím si je uvést v původním Vercamerově znění: 1) Der Fürst als Richter; 2) Der Fürst als Verwalter bzw. Herrschaft durch Administration; 3) Der Fürst als Politiker/Diplomat in Beratungssituationen; 4) Der Fürst als Gesetzgeber; 5) Der Fürst als Repräsentant von Herrschaft/Inszeierung von Macht; 6) Der Fürst als Krieger/Heerführer; 7) Der Fürst als frommer Herrscher; 8) Habitus/Gewohnheit des

Herrschers/Charaktereigenschaften. Každá z těchto ukázek má závěrem stručný pokus o zvážení patřičné odpovědi.

Není možno tu zaujímat konkrétní stanoviska nebo přidávat nějaké další body do dotazníku, i když by tak bylo možno učinit. Ovšem ukázalo by se, že ve většině takových připomínek lze poukázat na některou ze stávajících otázek/odpovědí. A pochopitelně kronikáři doby kolem roku 1200 nejsou kronikáři mladších staletí a nadto vždy ještě zbývají různé neznámé ve výpovědích autorů, kteří nebyli (a ani nemohli být) přizváni k vyplnění dotazníku. Jestli jsou v tom tématu nějaké zákonitosti nebo pravidelnosti, se ukáže až při důkladnějším a opakovaném výzkumu dalších teritorií a epoch.

Svoji roli hrály ovšem i jazykové prostředky, kterých jednotliví autoři používali a které Vercamer rovněž charakterizuje. Jeho chrestomatie se při důkladnějším čtení ukazuje jako na výsost smysluplná, protože v ní jsou příslušné výše zpracované partie velmi zevrubně komentovány a zasazeny do historického kontextu. A protože souběžně s tím jsou v poznámkovém aparátu textu publikovány i pasáže originálních znění oněch děl, má čtenář bezprostřední možnost sledovat Vercamerovu argumentaci. A ovšem blíže nahlédnout do někdy neortodoxního myšlení významné vrstvy tehdejší vzdělané společnosti. Jak z hlediska pozorovatelů, tak i pozorovatelů.

Ivan Hlaváček

Hieronymus Münzer: Itinerarium

Hg. von Klaus Herbers unter Mitarbeit von Wiebke Deimann – René Hurtienne – Sofia Meyer – Miriam Montag – Lisa Walleit.

Mit einem Beitrag von Tina Orth–Müller (= Monumenta Germaniae Historica – Reiseberichte des Mittelalters, Bd. 1) Wiesbaden, Harrassowitz Verlag 2020, CCCVIII+572 s., ISBN 978-3-447-10972-7.

Máme před sebou mimořádnou edici se stejně mimořádným úvodem. Už pouhý rozsah a počet spolupracovníků, které tu kolem sebe shromáždil Klaus Herbers, profesor na univerzitě v Erlangenu, známý především pracemi o poutnických cestách do Compostely a dále raně středověkými edicemi a hodnocením materiálu papežské provenience, je imponující. Totéž lze říci i o práci, která takto vznikla. Patří k prvnímu okruhu editorova zájmu a je dílem mnohaleté práce, jak o tom svědčí i pět stran odkazů na Herbersovy průpravné práce ve stošedesátistránkovém seznamu literatury!

Monumenta Germaniae, která předloni oslavila dvě stě let své existence, to připomenula opravdu důrazně, protože vložila do rukou čtenářů první svazky dvou svých nových řad (či podřad). V pilotním svazku této řady jde o prameny velkého významu zejména pak pro skloněk středověku a počínající novověk; ty vypovídají především o jiných stránkách života společnosti, než tomu je u většiny jiných pramenů předchozích historických etap. Jde totiž o literaturu cestopisného charakteru, poznamenanou intenzivním osobním prožitkem. Je třeba stručně představit autora-cestovatele, který sice (stejně jako jeho dílo) nebyl neznám, ale nebyl znám tak, jak by si zasloužil.